

DOI <https://doi.org/10.32405/2308-8885-2019-3-26-31>

УДК 761/.763:[7:378.6.093.5(477-25) КАМ

Тимків Олег Андрійович,

викладач графіки Муніципального закладу вищої освіти Київська Академія мистецтв, м. Київ, Україна, oleg17grafika@ukr.net

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ТЕХНІКИ ОФОРТА В КИЇВСЬКІЙ АКАДЕМІЇ МИСТЕЦТВ

Представлено генезу розвитку традиційних графічних друкованих технік – гравюри і офорта.

Висвітлено особливості вивчення мистецтва графіки учнями різних вікових груп Муніципального закладу вищої освіти Київська Академія мистецтв. На підґрунті педагогічного досвіду автора представлено етапи виконання учнями 9-х класів власних художніх творів у техніці офорта з наданням методичних рекомендацій щодо педагогічного супроводу їх роботи. Надані методичні рекомендації будуть корисними для педагогів, які викладають графіку в спеціалізованих мистецьких закладах та вчителям образотворчого мистецтва у загальноосвітніх навчальних закладах.

Ключові слова: Муніципальний заклад вищої освіти Київська Академія мистецтв, графічне мистецтво, учні 9-х класів, ескіз, «робочий картон», офорт, композиція, диптих, триптих, естампна дошка.

Постановка проблеми. Система мистецької освіти в Україні має розгалужену структуру і включає різноманітні навчальні заклади, серед яких виокремлюється Муніципальний заклад вищої освіти Київська Академія мистецтв ім. М. І. Чemberжі. Заклад унікальний тим, що реалізує ідею безперервної мистецької освіти – від початкової до вищої. Концепція Муніципального закладу вищої освіти Київська Академія мистецтв (далі МЗВО КАМ) була розроблена її першим ректором М. І. Чemberжі (тоді «Київська дитяча Академія мистецтв» (КДАМ)).

У МЗВО КАМ створено факультет мистецтв, що об'єднує кафедри музичного, сценічного мистецтв (театр і хореографія) і образотворчого мистецтва. Викладачі навчають понад 600 студентів.

Однією з фахових дисциплін на факультеті мистецтв є предмет графіка (кафедра образотворчого мистецтва). Він викладається за програмою, розробленою автором статті, затвердженою колективом кафедри образотворчого мистецтва. Програма є для викладачів напрямку «графіка» одночасно орієнтованою і матеріалом для творчих експериментів, модернізації творчого процесу. Курс включає вивчення вільних графічних і друкованих технік в молодшій (1–4 класи), середній (5–8 класи) та старшій (9–11 класи) школах. Програмі курсу розроблено із врахуванням принципів послідовності, системності та наступності. Її частину («Старша школа») було представлено 12 квітня 2019 р. на міжнародній науковій конференції «Мистецька освіта в Україні: сучасний стан – інноваційність – перспективи розвитку», ініційованій МЗВО КАМ.

Згідно з програмою учні молодшої вікової групи знайомляться з різноманітними художніми матеріалами та інструментами, такими як туш, перо, пензель, ручки, маркери. Вони виконують нескладні чорно-білі та кольорові графічні зображення, знайомлячись із зображальними засобами – крапкою, лінією, плямою. Водночас учні вивчають закони ритму, контрасту, рівноваги, основні положення золотого перетину, «клініну», «плямову», «тональну» організації зображальної площини. Це відбувається через аналіз творів видатних майстрів. Учні знайомляться з такою друкованою технікою, як моно-типія, а згодом – з офортом.

Учні середньої вікової групи поглиблюють свої знання та навички роботи з графічними матеріалами, ознайомлюються з такими друкованими техніками, як ліногравюра та гравюра на картоні.

Учні старшої вікової групи вдосконалюють здобуті навички роботи у графічних техніках, опановуючи складніші формати творів: диптих, триптих, поліптих, серія. Вони вивчають такі складні друковані техніки, як гравюра на дереві (ксилографія, або дереворит) та кольорова гравюра. Разом із цим поглиблюється розуміння законів композиції, зв'язок між кількома композиціями (вказаних форматів), ускладнюється опрацювання сюжетної лінії (чи кількох ліній) із розмаїттям доквілля, атрибутів та персонажів.

Опанування графічних технік учнями потребує ґрунтовного педагогічного супроводу. Упродовж тривалого терміну педагогічної роботи у МЗВО КАМ (з 1996 року – викладач графіки, 2000–2018 рр. – завідувач напрямку графіки на образотворчому відділенні МЗВО КАМ) автором було напрацьовано значний об'єм методичних матеріалів, розроблено методику викладання техніки офорта у МЗВО КАМ, що враховує вікові особливості вихованців різних вікових груп закладу і особливості опанування ними графічних технік.

Розробка проблеми статті у наукових дослідженнях. Розроблена автором статті методика має потужне теоретичне підґрунтя. Представлена література здебільшого висвітлює технічні та технологічні засади ви-

конання офортів (Богомольський Н. Я., Чебикін А. В. [1]), зразки світового мистецтва, виконані в зазначеній техніці (Водо Н. Н. [2]; Єгорова К. С. [4]; Левітан Е. С., Александрова Н. І. [7] та ін.). Для процесу створення композиції орієнтиром є навчальний посібник Ростовцева Н. Н., Ігнат'єва С. Е., Шорохова Е. В. [9]. Мистецтво графіки в контексті українського соц-арту досліджували Затенацький Я. П., Янко Д. Г., В'юник А. О. [5]. Альбоми з ілюстраціями творів українського іконопису О. Сидора [8] та М. Гелитович [3] дають уявлення про те, як застосовувалися формати диптиха, триптиха та поліптиха у сакральному мистецтві. Ці ж аспекти прослідкував О. Шпак [10], досліджуючи українську народну гравюру XVII–XIX ст.

Історію мистецтва української графіки від давнини до початку XXI ст. дослідила О. Лагутенко [6], яка представила реалізацію даного художнього феномену в різних проявах та в багатьох сучасних художніх напрямках і стилях. Ученою виокремлено загальноєвропейські тенденції, а також особливості розвитку української графіки XX ст. Ці дослідження лягли в основу курсу «Українська графіка XX століття», розробленого О. Лагутенко, що пропонується студентам художніх, культурологічних, мистецтвознавчих спеціальностей вищих навчальних закладів як нормативна дисципліна у підготовці майбутніх фахівців.

Слід зауважити, що названі вище дослідження і посібники з вивчення мистецтва графіки орієнтовані переважно на студентів юнацького віку. Водночас вважаємо необхідним зазначити, що перші кроки на шляху вивчення графіки слід здійснювати вже в молодшому шкільному віці, у чому пересвідчуємося на власному педагогічному досвіді. Особливістю праці викладача кожного фахового предмета у МЗВО КАМ є індивідуальний підхід до виконання твору учнем. Це включає перелік тем для творчих завдань, підбір класичних творів для аналізу та наслідування (для кожного учня), індивідуальне консультування у процесі виконання учнем кожної композиції від ескіза до естампа.

Мета статті полягає у стислому розкритті генези розвитку традиційних графічних друкованих технік – гравюри і офорта для розширення світогляду вчителів образотворчого мистецтва; висвітленні на підґрунті власного педагогічного досвіду етапів виконання учнями 9-х класів художніх творів у техніці офорта (формат диптих/триптих) з наданням методичних рекомендацій. Рекомендації можуть взяти до уваги вчителі образотворчого мистецтва загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів. Довгостроковою метою методичних розробок автора є створення навчально-методичного посібника з предмета «Графіка», адаптованого до вікових особливостей учнів молодшої, середньої та старшої вікових груп МЗВО КАМ.

Виклад основного матеріалу статті.

До традиційних графічних друкованих технік належать гравюра і офорт, що мають свою історію розвитку.

Слово «**гравюра**» походить з французької (франц. gravure, від graver – вирізати, висікати) і має два значення: друкарський відбиток на папері з дошки, на якій вирізьблено малюнок; один із різновидів друкованої графіки, що включає різноманітні способи ручного оброблення дошок.

Залежно від способу різьблення (вибирання «білого» чи штрихування «чорного») та нанесення фарби (накатування валиком на випуклі частини або забивання вглиб штрихів) поділяється на **гравюру високого друку** (ліногравюра, гравюра на картоні, дереві, пластику, металі) та **глибокого** (офорт). Для одержання гравюри високого друку рисунок на естампній дошці гравіюють різцями (для ліногравюри, гравюри на картоні) або штихелями (для гравюри на дереві, пластику). Гравіюють білі ділянки композиції. Для одержання гравюри глибокого друку рисунок на естампній дошці гравіюють офортною голкою. Штрихи наносять на чорні та сірі ділянки композиції.

Особливість гравюри полягає у можливості тиражувати художній твір. Оскільки естампна дошка виготовлена зазвичай із твердого матеріалу, це дозволяє віддруковувати значну кількість якісних відбитків. Відбиток на папері

Фото 1. Лукас Кранах. Офорт. Німеччина. Поч. XVI ст.

утворюється під дією преса друкарського верстата.

Гравюра може бути **чорно-білою** чи **кольоровою**. Є два способи виконання кольорової гравюри: перший спосіб передбачає нанесення кількох фарб на одну естампну дошку з подальшим друком; другий – гравіювання кількох дошок, кожна з яких має свій колір. Таку гравюру друкують послідовним відтисканням усіх дошок на один аркуш.

Виникнення гравюри стало своєрідним синтезом витончених мистецтв: гравюра на дереві бере свій початок від дошок для виготовлення набивних тканин, різцева гравюра на металі – від ювелірного мистецтва. Гравюра в образотворчому мистецтві вирізняється тим, що є відбитком на папері.

Батьківщиною кольорової гравюри є батьківщина паперу – Китай. Там вона виникла в VI ст. Перші європейські дереворити релігійного змісту, розфарбовані вручну, з'явилися на межі XIV–XV ст. як мистецтво для найбідніших верств населення. Їхня поява пов'язана зі зростанням самосвідомості особистості та потребою в поширенні ідей в епоху Відродження. Дешеві гравіювані аркуші продавалися на ярмарках, прикрашали житло, часом заміняли книги

Фото 2. Кітагава Утамаро. Кольорова гравюра. Японія. XVII ст.

(Вікіпедія). У Західній Європі кольорова гравюра на дереві з'явилася на початку XVI ст. У цій техніці працювали Лукас Кранах (фото 1), Уго да Карпі, Ганс Бургкмайєр. Близько 1710 р. голландець Жак Крістофер Леблон вперше замінив дерев'яні дошки на металеві.

У XVII ст. в Японії з'явилися книги, ілюстровані гравюрами. Майстром чорно-білих естампів був Хісікава Морунобу. У XVII ст. Окумура Масанобу запровадив кольорову гравюру в 2–3 кольори. Видатними японськими майстрами кольорової гравюри того часу є Судзукі Харунобу, Кітагава Утамаро (фото 2), Тесюсай Сяраку, Хіросіге.

В Україні надзвичайну популярність у XVII–XIX ст. здобула обрізна гравюра на дереві, оздоблена кольором. Здебільшого це були релігійні та іконописні зображення, виконані народними майстрами.

У техніці кольорової гравюри в різні часи працювали такі видатні майстри, як Ф. Валлоттон, В. Ніколсон, Г. Крег, А. П. Остроумова-Лебедева, В. Г. Литвиненко, І. В. Батечко, О. Л. Кульчицька, М. Р. Деревус, В. І. Касіяна та ін.

Однією з різновидів гравюри (загальне значення друкованих графічних технік) є **техніка офорта**, що виникла і

Фото 3. Альбрехт Дюрер. «Адам і Єва». Офорт. Німеччина. 1504 р.

розвивалась паралельно з дереворізами. Слово «офорт» має кілька значень: різновид гравіювання, у якому рисунок виконують голкою чи різцем на металевій дошці (мідній, сталевій або цинковій) та протравлюють кислотою; відбиток з дошки, гравіюваної в такий спосіб: сталеву пластину обробляють азотною кислотою, а мідну – хлорним реагентом.

В епоху Середньовіччя техніку офорта використовували арабські майстри для нанесення візерунків на вироби зі сталі. І лише на межі XV–XVI ст. офорт почали використовувати для одержання відбитків з гравіюваних дощок. Найпершими в техніці офорта є твори німецького майстра з Аугсбурга Данієля Хопфера («Солдат з дружиною»). Завдяки Франческо Маццолі (Парміджаніно) нову техніку запозичили італійці, які впродовж XVI ст. були кращими в цій справі. У техніці офорта працювало багато майстрів із різних європейських країн: Абрахам Босс, Альбрехт Дюрер (фото 3), Йоган Бартольд Йонкінд, Рембрандт Харменс ван Рейн, Франсіско Хосе де Гойя (фото 4).

Головним інструментом офортиста є звичайна голка. Технік виконання рисунка на металевій поверхні існує стільки ж, як і технік рисунка пером чи олівцем.

На початку XVII ст. техніка офорта зазнала великих змін завдяки нововведенням лотаринзького майстра Жака Калло. Він вперше застосував тригранний різець, що дозволяло змінювати товщину штриха, а отже з'явилася більше можливостей у передачі об'ємів. Також Жак Калло винайшов спосіб «багаторазового травлення». Це дозволило змінювати товщину та глибину штриха, збільшуючи кількість градацій «сірого» між «чорним» та «білим» та поглиблювати «чорне». Першим автором методики виконання офорта був Абрахам Босс.

У XVII ст. завдяки фламандському живописцю Антонісу ван Дейку техніку офорта почали застосовувати у зображенні релігійних сюжетів. Одним із різновидів техніки став так званий репродукційний офорт. Його взяли на озброєння видавництва. Фактично всі книги, видані в другій половині XVIII ст. були ілюстровані офортами, адже ця техніка була доступною і недорогою.

У XIX ст. мистецтво офорта занепадає, витіснене появою друкарських технологій на кольоровій основі. Однак наприкінці XIX – на початку XX століть до техніки офорта звернулися французькі живописці – Ш.-Ф. Добіньї, Каміль Коро, Едуард Мане. Також відомі своїми офортами художники Д. Уїслер,

Фото 4. Ф. Гойя. «Капріз 61» (із серії «Капрічос» (1793–1797). Офорт. Іспанія

Фото 5. Т. Г. Шевченко. Старости. Серія «Живописна Україна». Офорт. Україна. 1844 р.

А. Цорн, В. Серов, І. Шишкін, А. Менцель, К. Кольвіц, Дж. Моранді, С. Далі.

Першим у Російській імперії художником, удостоєним Петербурзькою Академією мистецтв почесного звання академіка гравюри, став у 1860 р. Т. Г. Шевченко за видатні творчі досягнення в техніці офорта.

Сприймання і аналіз художніх творів видатних митців різних країн і часів під керівництвом педагогів дозволяє учням опановувати різноманітні художні техніки, як власне і під час практичної роботи.

Розглянемо особливості виконання офортів учнями 9 класу МЗВО КАМ.

Згідно з правилами техніки безпеки та вимогами гігієни навчального закладу металеві пластини замінені на сучасний матеріал – пластик. Сама техніка відповідає одному з різновидів офорта – «суха голка».

Для роботи слід підготувати необхідні матеріали та інструменти: прості олівці, туш, перо, пензель, ручки, маркери, папір формату А4, гумка, офортна (або циркульна) голка, пластик, товщиною 1,2–2 мм форматів А4–А5, друкарська фарба, ватман для друку відбитків, офортний верстат.

Учням пропонується виконати твір у форматі диптиха або триптиха та перевести його в зазначену техніку. Темі для виконання творів – сюжети з історії України та світу, обрядових свят і фольклору народів світу, літературних творів української та світової класики, біблійні сюжети, спорт, танець тощо. На виконання цього завдання відведено 9 занять (кожне заняття – це 2 уроки по 40 хвилин). Наведемо зміст занять і стилі методичні рекомендації щодо їх проведення:

Фото 6. О. Г. Данченко. «Подвиг трьохсот під Берестечком». Офорт. Україна. 1954 р.

На **1-му занятті** учням пропонується переглянути репродукції творів видатних майстрів світового мистецтва XV–XXI ст., проаналізувати особливості їхніх композиційних схем.

Спочатку учні визначаються з темою, формою твору (диптих чи триптих), форматом композицій (прямокутник, квадрат). Далі починають працювати над ескізами. Ескізи виконують на папері формату А4 графітним олівцем, їх розмір не повинен бути більшим за формат А7. Потім лінійно намічають сюжети та фіксують композиційні схеми складових диптиха/триптиха.

На **2-му занятті** робота над ескізами завершується. Етап включає в себе конкретизацію сюжетів, композиційних схем та складових композицій. Якщо учень виконує диптих чи триптих, то робота ведеться над усіма (двома чи трьома) композиціями одночасно (фото 7).

На **3-му занятті** розпочинається виконання «робочих картонів». У цьому випадку картон – не матеріал, а завершений твір, що має розмір та формат майбутніх друкованих відбитків. Їх виконують на папері зазначених форматів графітним олівцем або тушшю, пером, пензлем, ручками, маркерами. Спочатку згідно з ескізами формально закладаються основні напрямки в зображенні (вертикаль, горизонталь, діагональ) та великі плями (сірі та чорні; білими плямами композиції є тло паперу). Далі визначаються пропорційні співвідношення складових елементів композицій. Робота ведеться над усіма (двома чи трьома) композиціями одночасно. Фактично, виконання картонів – це ускладнення зображень, закладених у ескізах.

Фото 7. Триптих «За мотивами міфів Індії». Ескіз. Остальцева Софія, 15 років. 2016 р.

Фото 8. Триптих «За мотивами міфів Індії». Робочий картон. Остальцева Софія, 15 років. 2016 р.

Фото 9. Триптих «За мотивами міфів Індії». Офорт. Остальцева Софія, 15 років. 2016 р.

Виконання робочих картонів триває впродовж **4-го заняття**. Відбувається конкретизація закладених композиційних схем, сюжетних ліній, персонажів, середовища, лінійних зв'язків складових елементів композицій.

На **5-му занятті** учні завершують виконання робочих картонів. Остаточоно визначають тональну ситуацію – кількість «білого», «сірого» та «чорного» за предметною ознакою (тон, колір), за світловим станом (природне/штучне освітлення); здійснюють моделювання форм штрихом; деталізують композиційні центри; анатомічну побудову персонажів; узагальнюють складові елементи композицій (фото 8).

На **6-му занятті** учні переходять до виконання офортів: перенесення зображення та гравіювання. Для виконання офортів як естампні дошки викори-

стовують прозорі пластикові пластини визначених форматів та офортну голку (фабричного чи власноручного виготовлення). Перенесення зображення композиції відбувається так: на естампних дошках за допомогою офортної голки промальовують контурне зображення з роздруківки дзеркального відображення репродукції «робочого картону» (роздруківка попередньо виконана за допомогою комп'ютерної програми Adobe Photoshop і прикріплена до пластини). Дзеркальні відображення необхідні, щоб зображення композицій на одержаному відбитку були не дзеркальним, а тотожними зображенням на картонах. Просвічуване через пластикову пластину зображення гравіюється.

На **7-му занятті** продовжують виконання офортів: гравіювання. Способом штрихування виконують моделювання форм складових елементів композицій (середовище, персонажі). Поступовим накладанням штрихів досягається потрібне тональне напруження. Світло-сірі ділянки моделюють мінімальним нанесенням штрихів, чорні – перересним максимальним. Білі ділянки не моделюють.

8-ме заняття. Завершення виконання офортів. На даному етапі загострюється контрастність певних фрагментів композиційних центрів, ускладнюються градації сірих відтінків, завершується моделювання персонажів.

Впродовж 9-го заняття офортні естампи друкують. Цей процес вимагає спеціальних технічних умов (друкарська майстерня) із спеціальним обладнанням (друкарський верстат, пластини (гранітний камінь); для друку потрібні вигравіювана естампна дошка, папір (ватман чи спеціального виробництва), офортна фарба (чи спеціального приготування), кювети для замочування паперу, шпатель, газетний папір та ганчірка.

Офорт є технікою глибокого друку, тому при підготовці дошки до друку фарбу наносять вглиб штрихів шпателем. Надлишок фарби на поверхні дошки спочатку знімають шпателем, потім газетним папером до чистоти негравіюваної поверхні дошки. Фарба має залишатися тільки вглибині штрихів. Папір для друку офортів на кілька хвилин замочують в кюветі. Надлишок води

Фото 10. Триптих «Каїн та Авель». Офорт, акварель. Моїсеєнко Володимир, 16 років. 2016 р.

після змочування забирають газетним папером. Естампну дошку кладуть на талер друкарського верстата, зверху – підготовлений естампний папір, накривають фетровою тканиною. Способом прокатки у верстаті одержують відбиток. Оскільки папір при висиханні скручується, його необхідно покласти між картонними аркушами та деякий час витримати під пресом чи наклеїти на планшет за допомогою клею ПВА по периметру країв аркуша до повного висихання.

Наводимо приклади учнівських робіт (фото 9, 10, 11, 12).

Висновки. У статті представлено генезу розвитку традиційних графічних друкованих технік – гравюри й офорта від їх зародження до ХХІ ст. Зазначено види та особливості виготовлення гравюри високого друку (ліногравюра, гравюра на картоні, дереві, пластику, металі) та глибокого друку (офорт), виконання чорно-білої і кольорової гравюри. Виокремлено один із різновидів гравюри – офорт, описано особливості цієї техніки. Зазначено роботи митців різних епох і країн, які працювали у техніках гравюри і офорта.

Висвітлено особливості вивчення мистецтва графіки учнями різних віко-

Фото 12. Диптих «Балет». Офорт. Волюшина Анастасія, 15 років. 2018 р.

вих груп Муніципального закладу вищої освіти Київська Академія мистецтв, що викладається за авторською програмою, розробленою із врахуванням принципів послідовності, системності й наступності. Відповідно до програми викладено зміст вивчення мистецтва графіки учнями закладу: в молодшій групі – ознайомлення з різноманітними художніми матеріалами та інструментами, виконання нескладні чорно-білих та кольорових графічних зображень, опанування законів ритму, контрасту, рівноваги та ін., ознайомлення з монотипією, офортом; у середній групі – поглиблення знань і навичок роботи з графічними матеріалами, ознайомлення з ліногравюрою та гравюрою на картоні; у старшій групі – удосконалення знань і навичок учнів, опанування ними диптиха, триптиха, поліптиха, серії, вивчення гравюри на дереві, кольорової гравюри та поглиблене вивчення законів композиції.

На підґрунті педагогічного досвіду автора представлено етапи виконання учнями 9-х класів власних художніх творів у техніці офорта з наданням методичних рекомендацій щодо педагогічного супроводу їхньої роботи.

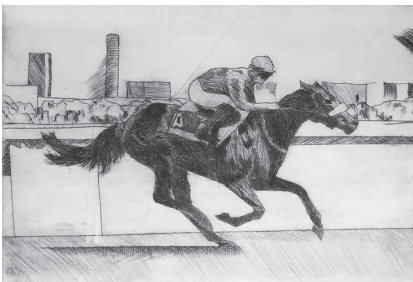

Фото 11. Диптих «Швидкість». Офорт. Ясенєва Єлизавета, 15 років. 2018 р.

Перспективним напрямом роботи стане узагальнення власного педагогічного досвіду і методичних напрацювань та організація матеріалів у формі навчально-методичного посібника з предмета «графіка», що висвітлюватиме особливості формування в учнів умінь і навичок з опанування різних графічних технік.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Богомольський Н. Я., Чебикін А. В. Техніка офорта. Київ : Вища школа. 1978. 152 с.
2. Водо Н. Н. Очерки по истории и технике гравюры. Тетрадь 6. Французская гравюра 18 века. Москва : Изобразительное искусство, 1987. 32 с.
3. Гелитович М. Богородица з дитям і похвалою. Львів : Свічадо, 2005. 168 с., іл.
4. Егорова К. С. Очерки по истории и технике гравюры. Тетрадь 3. Нидерландская гравюра 15–16 веков. Москва : Изобразительное искусство, 1987. 34 с.
5. Затенацький Я. П., Янко Д. Г., В'юник А. О. Художники України – народу. Київ, Мистецтво, 1967. 316 с., іл.
6. Лагутенко О. Українська графіка XX століття: навчальний посібник. – Київ : Грані-Т, 2011. 184 с.
7. Левитан Е. С., Александрова Н. И. Очерки по истории и технике гравюры. Тетрадь 1. Москва : Изобразительное искусство, 1987. 64 с.
8. Sydor Oleh, Losynskyi Taras. Ukrainian icons 13th–18th. centuries. Kyiv : Rodovidpress, 2008. 352 с.
9. Ростовцев Н. Н., Игнатьев С. Е., Шорохов Е. В. Рисунок. Живопись. Композиция : Учебное пособие для педагогических институтов. Москва : Просвещение, 1989. 208 с.
10. Шпак О. Українська народна гравюра 17–19 ст. Львів : Свічадо, 2006. 224 с.

REFERENCES

1. Bohomolskyi, N. I., & Chebykin, A. V. (1978). *Tekhnika oforta* [Technique of etching]. Kyiv: Vyshcha shkola.
2. Vodo, N. N. (1987). *Ocherki po istorii i tehnike gravury* [Essays on history and technique of engraving]. Workbook 6. Moscow: Izobrazitelnoe iskusstvo.
3. Helytovych, M. (2005). *Bohorodytsia z dytyam i pohvaloyu* [The Virgin Mary with the child and praise]. Lviv: Svichado.
4. Egorova, K. S. (1987). *Otsherki po istorii i tehnike gravury. Niderlandskaia graviura 15–16 vekov* [Essays on history and technique of engraving. Dutch engraving of the 15th–16th centuries]. Workbook 3. Moscow: Izobrazitelnoe iskusstvo.

5. Satenatskyi, Ya. P., Yanko, D. H., & Viunyk, A. O. (1967). *Hudozhnyky Ukrainy – narodu* [Artists of Ukraine – for people]. Kyiv: Mystetstvo.

6. Lahutenko, O. (2011). *Ukrainska hrafika XX stolittia* [Ukrainian graphics of the XX century]. Kyiv: Grani-T.

7. Levtan, E. S., & Aleksandrova, N. I. (1987). *Ocherki po istorii i tekhnike graviury* [Essays on history and technique of engraving]. Workbook 1. Moscow: Izobrazitelnoe iskusstvo.

8. Sydor, O., & Losynskyi, T. (2008). *Ukrainian icons 13th–18th centuries*. Kyiv, Rodovid press.

9. Rostovzev, N. N., Ignatev, S. E., & Shorohov, E. V. (1989). *Risunok. Zhyvopis. Kompozitsiia* [Drawing. Painting. Composition]. Moscow: Prosveshchenie.

10. Shpak, O. (2006). *Ukrainska narodna hraviura 17–19 st.* [Ukrainian national engraving of the 17th–19th centuries]. Lviv: Svichado.

Тимків А. А., преподаватель графики Муниципального учреждения высшего образования Киевская Академия искусств, г. Киев, Украина, oleg17grafika@ukr.net
Отдельные аспекты преподавания техники офорта в Киевской Академии искусств

Представлен генезис развития стационарных графических печатных техник – гравюры и офорта. Освещены особенности изучения искусства графики учениками разных возрастных групп Муниципального учреждения высшего образования Киевская Академия искусств. На основе педагогического опыта автора представлены этапы выполнения учениками 9-х классов собственных произведений в технике офорта с предоставлением методических рекомендаций по педагогическому сопровождению их работы.

Приведенные методические рекомендации будут полезными для педагогов, преподающих графику в специализированных художественных заведениях, и учителям изобразительного искусства в общеобразовательных учебных заведениях.

Ключевые слова: Муниципальное учреждение высшего образования Киевская Академия искусств, графическое искусство, ученики 9-х классов, эскиз, «рабочий картон», офорт, композиция, дуптих, триптих, эстампная доска.

O. A. Tymkiv, Teacher of Graphic of the Municipal Institution of Higher Education of Kyiv Academy of Arts, Kyiv, Ukraine, oleg17grafika@ukr.net

Some aspects of teaching techniques of etching in Kyiv Academy of Arts

The article presents the genesis of development of traditional graphic printing techniques – engraving and etching from their origin to the XXI century. The types and features of the production of engraving of high-quality printing (line engraving, engraving on cardboard, wood/plastic, metal) and intaglio printing (etching), black-and-white engraving and colour engraving are presented. The peculiarities of etching as one of the varieties of engraving are described. The author shows the works of artists from different centuries and countries, who worked in graphic techniques – engravings and etching.

The characteristics of studying of graphic arts by students of different age groups of the Municipal Institution of Higher Education of Kyiv Academy of Arts are presented, that is taught in the author's program based on the principles of consistency, systemic and continuity. According to the program, the content of studying of graphic art by students is divided into groups. In the junior group, the content is to familiarize with various artistic materials and tools, to implement simple black-and-white and colour graphic images, to learn about the laws of rhythm, contrast, balance, etc., to familiarize with monotype, etching. In the middle group, the content is to deepen knowledge and skills of working with graphic materials, to familiarize with line engraving and engraving on cardboard. In the senior group, the content is to improve students' knowledge and skills, to learn about diptych, triptych, polyptych, series, engraving on wood, colour engraving, to deepen the laws of composition.

Based on pedagogical experience, the author presents the stages how to perform by 9th grade students their own artistic works in the technique of etching with methodological and pedagogical support of their work. The provided methodological recommendations will be useful for both teachers of graphics in specialized artistic institutions and teachers of fine arts in general education institutions.

Key words: municipal institution of higher education Kyiv Academy of Arts, graphic art, 9th grade students, sketch, "working cardboard", etching, composition, diptych, triptych, gravure board.

Стаття надійшла до редакції 29.06.2019 р.